Yerel Meclislerde Kadın Temsilcilerin Konumu

Dr. Öğr. Üyesi Nihal Şirin PINARCIOĞLU

Batman University, Faculty of Economic and Administration Sciences, Batman/Turkey

E-Mail: nihalsirin@gmail.com

Özet

Bu çalışma, yerel seçilmiş meclislerde (belediye meclisleri ve il genel meclisleri) yer alan kadın temsilcilerin konumlarını ve kadınlara yönelik faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde etkili olup olmadıklarını anlamak üzere kaleme alınmıştır. Bu bağlamda, meclis toplantıları ve ihtisas komisyonu toplantıları üzerinde durulmuş, kadın temsilcilerin bu toplantıları nasıl deneyimledikleri araştırılmıştır. Çalışma, kadın deneyimlerini odağına alan feminist yaklaşım benimsenerek gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda kadın temsilcilerin bu toplantılarda yeterince etkin olamadıkları, kendilerini çoğunlukla kadınların temsilcileri olarak görmedikleri, etkin olmaya çalıştıklarında ise meclisin erkek egemen yapısı ve güçlü başkan modeline dayanan yapısı nedeniyle engellendikleri açığa çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yerel meclisler, temsil, katılım, toplumsal cinsiyet

Giriş[1]

Yerel yönetimler, belirli kamu hizmetlerini yerel, toplumsal ve siyasal önceliklere göre sunan kuruluşlardır. Bu kuruluşların karar organları ise meclislerdir ve meclisler yerel yönetimlere meşruiyetini sağlayan en önemli organdır. Karar organının temsil, karar alma ve denetim gibi belli başlı işlevleri vardır. Yerel halk, yerel seçimlerde kendilerini temsil etmek üzere temsilcilerini seçer ve yerel meclislerin oluşmasını sağlar. Bu nedenle seçilen bir meclis üyesi, belli bir kesimin temsilcisi olarak mecliste yer alır ve bu kesimin gereksinim ve taleplerini meclise taşımakla sorumludur. Diğer yandan meclis üyesi,

1 Bu makale, yazarın 2011 yılında tamamladığı "Yerel Siyasete Kadın Katılımı: İstanbul ve Kocaeli'nde Niteliksel Bir Araştırma" başlıklı doktora tezinin bir bölümünden derlenmiştir. Tez kapsamında yerel siyasete katılan kadınlarla yapılan derinlemesine görüşmelerden de yararlanılmıştır.

karar organının bir parçası olarak karar alma işlevini de yerine getirmektedir. Gündeme gelen konularla ilgili görüş verir ya da bizzat çeşitli konuları gündeme taşır, karar alır. Aynı zamanda bu alınan kararların takipçisi olur ve belediyeyi denetler.

Yerel yönetimleri, merkezi yönetimin hiyerarşisi dışına çıkabilmesinin de yine en önemli nedeni kendi karar organına sahip olmasıdır (Doğan ve Morkoç, 2015). Yerel yönetimler, sahip olduğu özerkliği karar organı olan meclisler yoluyla kullanır. Dolayısıyla yerel meclisler, yerel halkı doğrudan ilgilendiren kararları alan ve bunların uygulanmasını sağlayan, yerel yönetimlere özerkliğini kullanma fırsatı veren, demokrasinin işlerliğini sağlayacak olan en önemli yapılardır. Bu nedenle, meclislerde yer alacak temsilcilerin, temsil ettiği grupların çıkarlarını korumak, gereksinim ve taleplerini gündeme taşımak ve gerçekleşmesini sağlamak gibi önemli görevleri vardır (Arıkboğa vd., 2007: 15). Temsilciler, temsil ettikleri grupları iyi tanımak ve kimleri temsil ettiğinin farkındalığına sahip olmak durumundadır.

Bu noktada kadınların temsilci olarak karar alma mekanizmalarında yer almaları, kenti özellikle geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında farklı deneyimleyen kadınların gereksinim ve taleplerinin dikkate alınmasında önemli bir unsurdur. Ancak meclislerde kadın temsilci sayısının azlığı demokratik temsilin en önemli açmazlarından biri olmaya devam etmektedir. Nitekim çoğunluğu erkeklerden oluşan meclisler, farkında olarak ya da olmayarak kadınların gereksinim ve taleplerini gündeme taşımaktan uzaktırlar. Yapılan araştırmalar da kadınların kadın temsilci olmayan meclislerde yeterince temsil edilemediklerini düşündüklerini göstermektedir. Örneğin, Alkan'ın Ankara'da yürüttüğü alan çalışması kapsamında kadın seçmenlere yönelttiği "çoğunluğu erkeklerden oluşan belediye meclisleri, kadınların sorunlarını anlayıp gereksinimlerini karşılayabilir mi?" sorusuna, kadınların yaklaşık %72'si 'hayır' yanıtını verirken sadece %6'sı 'evet' yanıtını vermiştir (2005: 186, 240).

Bu çalışma, mecliste temsil edilen gruplardan biri olan kadınların kadın temsilciler tarafından temsil edildiğini kabul ederek, kadın temsilcilerin bunun farkında olup olmadıklarına, bir kadın olarak yerel meclislerde nasıl konumlan(dırıl)dıklarına, meclis toplantılarında etkin olup olmadıklarına, erkek meclis üyeleri tarafından kısıtlanıp kısıtlanmadıklarına, kararların alınmasında nasıl bir rol oynadıklarına odaklanmıştır. Bu bağlamda, kadın temsilcilerle yapılan derinlemesine görüşmelere dayanılarak, kadın deneyimleri üzerinden sorun irdelenmiştir.[2]

---

2 Makalede yararlanılan kadın deneyimleri, yazarın doktora çalışması kapsamında İstanbul ve Kocaeli'nde yerel meclis üyesi kadınlarla yaptığı derinlemesine görüşmelerden derlenmiştir. Saha

Yerel Seçilmiş Meclisler (Belediye Meclisi ve İl Genel Meclisi)

Yerel siyasal temsil mekanizmalarından olan yerel seçilmiş meclisler, belediye ve il özel idaresinin karar organları olan belediye meclisi ve il genel meclisleridir. Bir yerel yönetimin meclisi şu üç işleve sahiptir: Temsil, karar alma ve denetim (Arıkboğa, 2010: 193).

5393 Sayılı Belediye Kanununa göre Belediye Meclisi, belediyenin karar organıdır ve yerel halk tarafından seçilen üyelerden oluşmaktadır. Belediye başkanının başkanlığında toplanan meclis, temel olarak belediyenin stratejik plan, yatırım ve çalışma programı, bütçe, imar, sosyal/kültürel faaliyetler ve diğer hizmetleri konusunda kararlar almaktadır (5393 Sayılı Belediye Kanunu, md. 18). Ayrıca, belediyenin taşınır ve taşınmaz mallarının kullanımına ilişkin kararların alınması; belediye tarafından çıkartılacak yönetmeliklerin kabul edilmesi; kardeş kent ilişkileri kurulmasına, ekonomik ve sosyal ilişkileri geliştirmek amacıyla faaliyet ve projeler yapılmasına karar verilmesi ve belediye başkanı ile encümen arasındaki anlaşmazlıkların karara bağlanması da belediye meclisinin görevleri arasındadır. (5393 Sayılı Belediye Kanunu, md. 18). 1580 sayılı eski kanunda, yılda üç kez yapılan olağan ve bazı şartların gerektirdiği takdirde yapılacak olağanüstü toplantı düzeneği yerine, meclisin her ayın ilk haftası belediye başkanı tarafından belirlenen gündemle olağan olarak toplanması öngörülmektedir. Her ayın ilk toplantısında belediye başkanı ve meclis üyeleri belediyeye ait işlerle ilgili konuların gündeme alınmasını önerebilmekte ve bu öneriler, toplantıya katılanların salt çoğunluğunca kabul edildiği takdirde gündeme alınabilmektedir (5393 Sayılı Belediye Kanunu, md. 20-21). Belediye meclisinin toplantı ve kararları alenidir ve alınan kararların halka duyurulması gerekmektedir (5393 Sayılı Belediye Kanunu, md.23).

Yerel seçilmiş meclislerden bir diğeri olan İl Genel Meclisi; il özel idaresinin genel karar organıdır. İlçeler adına halk tarafından seçilen üyelerden oluşmakta ve kendi üyeleri arasından bir meclis başkanı seçmektedir. Kendi belirleyeceği bir ay dışında her ay düzenli olarak toplanan il genel meclisi, vali tarafından hazırlanan stratejik plan ve yıllık çalışma programlarını görüşmekte ve karara bağlamaktadır. İl genel meclisinin, bütçe ve kesin hesabı kabul etme ve bütçe kalemleri arasında aktarma yapma görevi de bulunmaktadır. Ayrıca, borçlanmaya karar verme, il özel idaresince çıkartılacak yönetmelikleri kabul

---

çalışmasında feminist metodoloji izlenmiştir. Feminist metodoloji bağlamında kadınlara ilişkin bilgi üretilmesinde, niteliksel bilgi elde etme ve niteliksel verilerin kullanılması önemli bir noktadır. Bu nedenle araştırmada niteliksel yöntem kullanılması tercih edilmiştir. Örnekleme tekniği olarak ise amaçsal örneklem kullanılmıştır. Bu kapsamda, saha çalışması döneminde (2009-2011) TBMM'de sandalyesi olan AKP, CHP ve MHP'den yerel meclis üyesi kadınlarla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

etme ve yurtiçindeki/yurtdışındaki mahalli idarelerle ve mahalli idare birlikleri ile işbirliği yapılmasına, diğer mahalli idarelerle birlik kurulmasına ya da var olan bir birlikten ayrılmaya karar verme de il genel meclisinsin görevlerindendir (5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, md.10).

Yerel Seçilmiş Meclislerin Kadınlar Açısından Önemi

Yerel seçilmiş meclisler –özellikle belediye meclisleri- kadınları doğrudan etkileyen yerel politikaların oluşturulduğu ve karara bağlandığı mekanizmalardır.

Dolayısıyla, yerel seçilmiş meclislerde kadınların temsili son derece önemlidir. Ancak, yerel seçilmiş meclislerde kadınların temsil oranlarına bakıldığında Türkiye ortalamasının yüksek olmadığı görülmektedir. Kadın temsili, il genel meclislerinde %4,8, belediye meclislerinde %10,7; belediye başkanlıklarında ise %2,9 oranındadır (Kadın Koalisyonu, 2014). Bu noktada, yerel seçilmiş meclislerin, kentte yaşayan kesimleri yeterli ve dengeli bir şekilde temsil edemediği açıktır. Belediye meclislerinin toplumun bütününü temsil edip edemediğine yönelik araştırmalar, belediye meclislerinde çoğunlukla belli toplumsal grupların egemen olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda, belediye meclislerinde mesleksel temsilin ön plana çıktığı görülmektedir. Türkiye'de belediye meclislerinin mesleksel bileşimine bakıldığında ise genellikle ticaretle uğraşan bağımsız (serbest) çalışanların ağırlıkta olduğu görülmektedir (Çitçi, 1989: 231). Benzer biçimde Keleş (1982), belediye meclislerine özel girişimcilerin egemen olduğunu ve bunun kamu yararını engelleyici bir özellik gösterdiğini vurgulamaktadır. Bu noktada, güç ve çıkar ilişkilerinin önem kazanması, meclisleri rant dağıtan mekanizmalara dönüştürmektedir.

Belediye meclis üyelerinin bir başka ortak noktasının cinsiyetle ilgili olduğu ve genellikle meclislerin erkek egemen yapıda olduğu ortaya çıkmaktadır. 2014 yerel seçim sonuçlarına göre Türkiye geneli dikkate alındığında belediye meclis üyesi kadın oranının %10,7; il genel meclis üyesi kadın oranının %4,8 olması bu durumu açıklıkla yansıtmaktadır. Belediye meclislerinde erkeklerin egemenliği, kadınların ise eksik temsili söz konusudur (Çitçi, 1989: 119).

Yerel seçilmiş meclislerde, seçilme şansını yakalamış olan az sayıdaki kadının ise, temsil etmeleri beklenen kadınlarla aralarında önemli farklılıklar vardır. Bir kadının temsilci olarak yerel seçilmiş meclislerde yer alabilmesi eğitiminden mesleğine, ailesinden çevresine kadar birçok faktöre bağlıdır. Bu noktada, Tekeli'nin ulusal meclisler ve temsilcilerle ilgili yaptığı yorumların yerel meclisler açısından da geçerli olduğu söylenebilir:

> *"Erkek parlamenterler, genel toplumdaki eğitim düzeyine göre, o kadar eğitilmişlerdir ki, genel topluma göre, seçkin bir grup oluşturmaktadırlar. Öte yandan kadın parlamenterler, onlardan da daha iyi eğitim görmüş gruptur. Türkiye de kadın nüfusun genel olarak, erkek nüfusa göre daha az eğitilmiş olduğu gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, kadın parlamenterlerin, genel topluma göre seçkinin de seçkini diye nitelenebilecek bir grup oluşturduklarını söylemek yanlış olmaz. Bunun anlamı, Türkiye'de kadın temsilcilerle, onları temsil ettiği varsayılan kadın nüfus arasında hiçbir benzerlik bulunmamasıdır" (Tekeli, 1982: 280).*

Ancak, Berktay'ın da ifade ettiği gibi, kadın temsilcilerin, temsil ettikleri kadın nüfusla aralarında eğitim, meslek gibi farklılıklar bulunsa da özel yaşamlarında benzerlikler vardır. Çünkü toplumun genelinde ataerkil cinsiyet rejimi geçerlidir ve kadın temsilciler çoğunlukla eril tahakkümü sorgulama farkındalığına sahip değildirler (Berktay, 2003: 195-196).

Diğer yandan, belediye meclisleri, güçlü başkan modelinin geçerli olduğu yapılardır. Güçlü başkan modeli, Meclis-başkan modeli içinde yer alan, başkanının yürütmeye tamamen hakim olduğu, meclisin yürütmenin dışında kaldığı bir yerel yönetim modelidir (Arıkboğa, 2008: 158). Bu durum da kadınların kararlara katılımının önündeki ciddi engellerden biridir.

Yerel Seçilmiş Meclislerde Kadın Temsilcilerin Konumu ve Kadınların Temsili

Bu bölümde, İstanbul ve Kocaeli'nde yerel meclis üyesi kadınlarla[3] yapılan derinlemesine görüşmelere dayanılarak, yerel seçilmiş meclislerde kadın temsilcilerin var oluş biçimleri, meclis toplantılarında ve meclis ihtisas komisyonlarında etkili olup olmadıkları, alınan kararlara katılım ve etkileri, toplantılarda kadınlarla ilgili konuların gündeme gelip gelmediği değerlendirilmiştir. Bu bağlamda öncelikle yerel yönetimlerin kadınlara yönelik faaliyetlerinin belirlenmesi ve uygulanmasında, kadın meclis üyelerine yeterince etkili olup olamadıkları sorulmuştur. Kadınların tamamına yakını bu faaliyetlerin belediye başkanı tarafından belirlendiğini, kendilerinin bu anlamda çok etkin olamadıklarını ifade etmişlerdir. Aslında bu soru, bu faaliyetlerle ilgili kararların bir şekilde belediye meclisinin onayından geçtiği düşünülerek sorulmuştur. Kadınların bu soruya olumsuz yanıt vermelerinin nedeni ya meclisin yapı ve işleyişiyle ya da kadınların bu kararlara dikkat etmemeleriyle

---

3 2009 yerel seçimlerinde seçilen ve TBMM'de sandalyesi bulunan partilerden seçilen kadınlarla görüşülmüştür. Görüşme yapılan temsilci kadınların 27'si belediye meclis üyesi ve 4'ü il genel meclisi üyesidir. Görüşme yapılan 31 kadın temsilcinin 28'i lisans ve lisansüstü mezunudur.

ilgili olduğu düşünülerek farklı sorularla bu konu irdelenmiştir. Kadınlara, belediye ve il genel meclislerinde kadınlarla ilgili kararlar alınıp alınmadığı sorulmuştur. Alınan yanıtların çoğunlukla olumsuz olduğu görülmektedir.

> *"Ya aslında düşünüyorum da, böyle çok şeyimiz yok yani." (H., 47, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)*

> *"Şimdi siz sorunca dikkatimi çekti de, yok, alınmadı hiç. Maalesef kötü bir durum." (İ., 28, Avukat, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)*

> *"Yok, olmadı maalesef. Bakış açısı partilerin de, yönetimin de kadınlara sadece ve sadece onları kullanmak istedikleri alanlar dediğimiz gibi, kendilerine siyasi güç oluşturacak alanda bir maşa. (…) Ama tabiî ki olması gereken kadınlara özel kararlar almak, ihtiyaçlarını dikkate almak." (G., 57, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)*

> *"Kadınlarla ilgili genelde eğitim komisyonunda çalışmalar oluyor. Kent konseyinden gelen kararlar falan bir iki defa geçti. (En son ne zaman böyle bir karar alındı?) Yani geçen sene olabilir, çok net hatırlamıyorum. Büyükşehir Belediyesinin kadınlarla ilgili çalışmaları daha çok kent konseyi çatısı altında yapılıyor. (…) bir şeyler yapılıyor; ama biraz da kadınlarla alakalı bu. İsteyeceksin ki verecekler, istemezseniz vermezler. (Siz bir kadın meclis üyesi olarak, kadınlar için istiyor musunuz?) Ben kendimi komisyonda kadın olarak düşünmedim yani. İşte ben kadınım, kadınlara yapın diye hiç düşünmedim. Ama güzel bir fikir, aslında yapılabilir. (…) Bundan sonra daha çok dikkat ederim yani. Tabi doğru yani, bir bütçe ayrılabilir. (…) Bu görüşmemiz çok iyi oldu, böyle düşünmemiştim hiç, aralık ayındaki bütçede her daire başkanına burada kadınlar için ne olacak diye soracağım. Bir sonraki görüşmemizde de söyleyeceğiz size." (O., 41, Mali Müşavir, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)*

Yukarıdaki anlatıda da görüldüğü gibi, görüşülen kadınların tamamına yakını konuyla ilgili daha önce hiç düşünmediklerini fark ettiklerini ve bundan sonrası için buna dikkat edeceklerini dile getirmişlerdir. Kendilerinin meclise kadınlarla ilgili herhangi bir konuyu meclise taşımayı düşünüp düşünmedikleri sorulduğunda da, konuyla ilgili farkındalıkları o an oluştuğu için, belirgin yanıtlar alınamamıştır.

Yukarıdaki anlatıda, görüşülen, aynı zamanda mecliste kendisini kadın olarak düşünmediğini de belirtmektedir. Bu noktada görüşülen kadınların kendilerini kimlerin temsilcileri olarak gördüğünü anlamak, kadınların gereksinim ve taleplerinin yerel karar alma mekanizmalarına yansıma olasılığını da bir bakıma açığa çıkaracaktır. Bu bağlamda alınan yanıtlar iki grupta toplanmaktadır. Görece çoğunlukta olan ilk gruptaki yanıtlar, tıpkı

kadınlarla ilgili bir konuyu meclise taşımada olduğu gibi, konu üzerinde o ana kadar çok da düşünülmemiş olduğunu ve kendilerini kadınların temsilcisi olarak görmediklerini yansıtmaktadır.

> *"(Duraksayarak) Yani kimlerin temsilcisiyim? ... Biz şu anda yerel olarak bir iş yapıyoruz; yani ben asla partimi değil, kendi beldemi temsil ediyorum, orda bir iş yaparken vatandaşımız için yapıyorum. (Kendinizi kadınların temsilcisi olarak görüyor musunuz peki?) Aslında görmüyorum, öyle bir ayrım yapmam yani; ama tek bayan meclis üyesi olmanın getirdiği bir yük var o anlamda." (M.,41, İşletmeci, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)*

> *"(Duraksayarak) Bana oy veren herkesin temsilcisiyim yani sonuçta. Yani öyle de ayırmayayım, halkın temsilcisiyiz burada, onlar için varız. (Kendinizi kadınların temsilcisi olarak görüyor musunuz peki?) Yok, ben öyle kadın erkek diye ayırmam, dediğim gibi herkesin temsilcisiyim." (A., 60, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)*

Öne çıkan ikinci gruptaki yanıtlar ise, seçilmiş kadınların kendilerini kadınların temsilcisi olarak gördüğü yönündedir.

> *"Ben öncelikle kadınların temsilcisiyim, onlar için bir şeyler yapmak üzere buradayım ben. Yani seçmenimiz bizim için önemli; ama partim de bilir bunu zaten, önce kadınlar!" (İ., 61, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)*

> *"Herkesle, herkes için bir şey yapmak isterim; ama öncelik kadınım yani, kadınların temsilcisiyim. Önce kadınım, sonra partili. Bunu rahatlıkla söyleyebilirim." (P., 44, Ekonomist, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)*

Bu anlatılardan aslında, kendilerini kadınların temsilcisi olarak gören kadınların dahi -iki görüşülen hariç- kararlara katılmadığı, meclis gündemine –çok belirgin olmasa da- kadınlarla ilgili gelen konulara dikkat etmedikleri, dolayısıyla aslında kadınlarla ilgili politika üretme konusunda istekli ve farkında olmadıkları, bu konunun üstünde düşünmedikleri anlaşılmaktadır. Konuyu daha iyi değerlendirebilmek için, kadınların meclislerde neler yaşadıklarını, kararlara katılabilme koşul ve durumlarını ele almak gerektiği düşünülmektedir.

a. Meclis Toplantıları

Çok büyük bir oranını erkek temsilcilerin oluşturduğu yerel seçilmiş meclislerdeki kadınlara, meclis toplantılarında alınan kararlarda ne kadar etkili olabildikleri ve kendilerini bu toplantılarda nasıl hissettikleri, kadın olarak herhangi bir güçlük yaşayıp yaşamadıklarıyla ilgili sorular yöneltilmiştir. Herhangi bir sorunla karşılaşmadığını söyleyen kadınlar çoğunlukta olduğu gibi, meclis toplantılarında kadın olarak sorunlarla karşılaştığını, çok aktif

olamadığını belirten ve yaşadıkları sorunları anlatan kadınlar da olmuştur. Bu alt başlıkta görüşülenlerin meclislerdeki durumlarına ve yaşadıkları sorunlara yer verilmektedir.

> *"Kesinlikle sorunlar yaşıyoruz kadın olarak. Mesela nasıl oluyor? Öncelikle kendi iç mücadelemiz oluyor, partinin erkekleri yapıyor yani. Yani bize işte, sen konuşma tarzında amiyane tavırlar olabiliyor. Sözle söylemiyorlar; ama bedensel olarak söyleniyor. Ben mesela kendim yakaladım onu. Bu kadın ne diyor işte, sözümü kesmeye falan çalışıyorlar, senin söylediğin bir şeyi dinliyorlar, 5 dakika sonra kendi fikirleriymiş gibi söylüyorlar, yani böyle şeyler yaşıyoruz hep. Onu öğrendim, sağolsun Çiğdem Hanımla (Ka-der Başkanı) konuşurken. Onlar gibi yap dedi, onlar gibi yapınca bir daha yapamadılar." (E.,38, Mühendis, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)*

Meclis toplantısında, meclise başkanlık eden farklı bir partinin erkek üyesiyle yaşadığı olayı ayrıntılı olarak aktaran bir görüşülenin anlattıkları, kadınların kadın olmalarından dolayı yaşadıkları sorunları ve engellenmeleri, yaşananlar karşısında partisinin erkekleri tarafından da dışlandıklarını açık bir şekilde yansıtmaktadır.

> *"Oluyor tabii, daha ilk toplantıda oldu; çünkü erkeklerde kadınları susturarak üste çıkma durumu var maalesef. (…) Mesela ben bir sunum hazırlamıştım stratejik planla ilgili, gördüğüm eksiklikler ve yapılmasına istediğimiz projelere ilişkin bir sunum olmasına rağmen belediye başkanı ciddi bir hazımsızlık hissetti. Cevap veremedi. Cevap veremeyince benim bu sefer kadınlığımı aczederek beni susturmak istedi ve başarılı da oldu; çünkü ben neye uğradığımı şaşırdım. Kürsüde konuşma yapıyorum ve işte müdahale oldu. (…) İşte böyle taciz, konuşmam sürekli kesildi. İşte o arada sizin tansiyonunuz ister istemez yükseliyor. Gerilime doğru tırmanıyor yani. Benim o anki şeyimi, heyecanımı diyeyim, şey olarak telaffuz etti, hipertroit[4] oldu dedi. Sonradan öğrendim, hipertroit, menopoza yakın adet dönemlerinde özellikle daha kadınları sinirli kılan bir şey, yani kadınlığımı aczederek, resmen! Tabi basın falan yer verdi, çok puan kaybettirdi bu ona." (S. 44, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)*

Yaşadığı bu olay karşısında yasal yola başvurmamayı, bunun yerine bilgi ve deneyimini kullanarak o kişiyi huzursuz etmeyi tercih etmiştir. Bu katılımcı, kendi partisindeki tek kadın meclis üyesidir ve olay karşısında kendi partililerinden destek görmediğini, yalnız bırakıldığını ifade etmektedir. Bu durumda, partideki erkeklerin kadınların kendilerinden daha güçlü olmalarından çekinmelerinin etkili olduğu da anlaşılmaktadır.

---

4 Menopoza yakın menstruasyon dönemlerinde kadınları sinirli kılan bir hastalık.

(Olay karşısında sizin tutumunuz nasıl oldu?) Dava etmedim; ama ben daha çok şu anda mesela dava konusunu kişisel çatışmaya dayatmadım, daha bir hırsla çalıştım, mücadele ettim, denetleme kuruluna girdim. Şu anda baya bir çekiniyor benden. Çünkü benim de bir altyapım var, belediyede yaptıklarım var. Raporlarıma da bakıyorlar, birtakım şeyleri değiştirtmeyi de başardım.

(Bu yaşadığınız olayda kendi partililerinizin tutumları nasıl oldu?) Çok kötüydü. Ben beklerdim ki orda ayağa kalkıp sen nasıl böyle konuşabiliyorsun diye protesto etmeleri gerekirdi; ama kimsenin gıkı çıkmadı. (…) Öyle oldu maalesef, çok yalnız kaldım, dışlandım diyebilirim, zaten tek kadınım. Maalesef şu var, parti içinde kurulu bir düzen var, birileri bir şekilde daha ön plana çıktığı, daha aktif olduğu zaman, hele de kadınsanız, sanki bir şeyleri ele geçireceksiniz diye bir korku var. Çoğu muhalefeti tek başıma yapıyorum, kimsenin bir şey yaptığı yok, sonra da ön plana çıkmak istediğimi düşünüyorlar. Yani maalesef kendi içimizde de böyle, bunlarla mücadele ediyorum yani yalnız başıma." (S. 44, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

"(…) Yani biz çok etkili olamıyoruz, onlar kendi aralarında hallediyorlar. Kendi dillerini konuşuyorlar, bizde o yok ama, yapamayız biz…"

Meclis toplantılarında alınan kararlarda kadınların ne kadar aktif olabildiği sorulan görüşülenler çoğunlukla çok aktif olamadıklarını dile getirmişlerdir. Bu noktada, kadın olmalarından kaynaklanan sorunlar ve meclisin işleyişinden kaynaklanan sorunlar ön plana çıkmaktadır. İlk olarak, bazı kadınların anlatılarından, siyasetin eril dilinin, kadınların aktif olmasını engellediği anlaşılmaktadır.

"Şöyle söyleyeyim, çok aktif olamıyorsunuz. Yani ben onun rahatsızlığını hissediyorum. Mecliste siz grup sözcüsü seçiyorsunuz. Grup sözcüsü genelde cevap verir tartışmalarda, genellikle de bir erkek seçilir. Erkeklerin siyaset yapışı yani bazen birbirlerine küfürlü konuşabiliyorlar. Hakaretvari konuşabiliyorlar, işte orda söze giremiyorsunuz; çünkü siz konuşurken daha seviyeli konuşuyorsunuz dikkat çekmiyorsunuz. (…) Bu tarz tartışmalar ve konuşmalar geçtiği için siz orda silik kalıyorsunuz. Ben ne diyeceğim, bu şekilde konuşamam ben. Ben ancak bir konudaki fikrimi söyleyebilirim. E fikrinizi de zaten grup sözcüsü söylüyor. (…) 5 bayanız toplamda mecliste; ama genelde suskun kalıyoruz. Çünkü biz onlar gibi olamıyoruz orda, dilimiz farklı. Belki belediye başkanı bayan olsa ortam daha farklı olabilir. Bayan olsa, oradaki meclis üyelerinin bir bayan başkana hitabeti öyle olamaz. Ama erkek olunca kendinden görüp istediği gibi saldırabiliyor başkana. İşte ben hep onu derim, üst düzeyde bayanlar olmalı, kalite gelmeli (gülerek). Seviye düşmez yani, düşüyor bazen ve utanıyorum yani." (E., Avukat, Kocaeli, Belediye Meclisi

Üyesi)

"Yani biz çok etkili olamıyoruz, onlar kendi aralarında hallediyorlar. Kendi dillerini konuşuyorlar, bizde o yok ama, yapamayız biz. Utanıyorsun bir yerde. Mesela ben kendi evimin önüne hiçbir şey yaptırmadım, yaptırmam da veya eşimin dostumun. Ama mesela şimdi bazı meclis üyeleri var, ay ne olacak canım, biz o kadar uğraşıyoruz diyor, şunu şöyle yapacak, zaten onun görevi diyor. (…) Yani işte bunlar da var, kirli siyaset. Bayanları niye istiyorlar siyasete? İşte biraz nezaketlerinden faydalanmak, duygusallıklarından faydalanmak için falan. (…) Çünkü onların olduğu toplantı o anlamda iyi geçmez, ortamın nezaketini bayan sağlıyor." (M.,41, İşletmeci, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Görüşülenlerden biri, kararlara katılımda grup kararı alındığı için, kadınlarla ilgili konularda kendi partilerinden erkeklerin tepkisiyle karşılaşabildiklerini yaşadığı bir olayla anlatmaktadır.

"Bize stratejik plan geldi, değerlendiriyoruz işte. (…) Bununla ilgili mesela kendi grubumda tartışırken, işte oraya ne yapılacak, bina mı dikilecek falan diye konuşulurken, oraya kadın merkezi yapılacak denilince bizim bir tane erkek meclis üyemiz çıktı, boş verin kadınlara yönelik bir şey olmasın dediği zaman tepki verdim yani. Ama işte izin vermeyelim, etmeyelim dedi. (…) Biz buna izin verdikten sonra onun böyle bir şeye hakkı yok, izin verdik mi verdik. İşte mesela orda çok tepki verdim." (E.,38, Mühendis, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Görüşülen kadınlardan bazıları ise meclis toplantılarında aktif olmanın ve kararlara katılımın kendilerine bağlı olduğunu, bu anlamda herhangi bir sorun yaşamadıklarını dile getirmişlerdir.

"Konuşmuyorsak o benim pasifliğimdendir. Çünkü bana özgürce konuşma hakkı veriliyor, önümü kesen kimse yok. Parti büyüklerim benim nerede nasıl konuşacağıma güvenirler. Siyaseti bildiğimi biliyorlar. Biz konuşmuyorsak başkanımıza gösterdiğimiz saygıdandır. Yoksa siyasi anlamda yeterince donanımlıyız." (O.,62, Serbest, Kocaeli, Belediye Meclis Üyesi)

"Yani istediğim zaman konuşurum, kimse bana engel olamaz. Partimin kararına saygı duyduğum ve desteklediğim için her şey hakkında konuşmuyorum, bundan dolayı yani. Hiçbir engel, sorun kesinlikle yaşamıyorum. Oradaki herkes kadar benim de konuşma hakkım var, hiç kimse karışamaz." (N., 34, Avukat, Kocaeli, İl Genel Meclisi Üyesi)

"(…) Zaten başkan her şeyi belirliyor, siz o çerçevede kararları oyluyorsunuz, güçlü başkan modeli yani işte…"

Meclisin işleyişi ile ilgili sorunlar nedeniyle etkili olamadıklarını belirten

kadınlar ise, alınan kararlarda yalnızca kadınların değil, genel olarak meclis üyelerinin çok aktif olamadığını anlatmaktadırlar. Bu sorunlar, meclisteki çoğunluğa sahip olmayan parti üyeleri tarafından vurgulanan ve sıklıkla tekrar edilen "çoğunluk olamama" ve "güçlü başkan modeli"nin yarattığı sorunlar olmaktadır.

> *"Aslında sadece kadınlar değil de genel olarak çoğunluk değilseniz kararlarda pek etkili olamıyorsunuz, etkisiz elemanız çoğu zaman yani. Tabii bizim de şerh düştüğümüz, mahkemeye taşıdığımız olaylar oluyor, işte bazı durumlarda yargıya gidiyoruz; ama hala başlamayan davalar var. Çünkü önce valinin onaylaması gerekiyor. Meclis üyesiyle ticari ilişki kurulamaz diyor yasa, kuruluyor; resmen suç; ama valide bekliyor işte, o da suç işliyor aslında. Şu andaki bürokratik yapı o kadar siyasallaştı ki, sonuç bu. İşte kamuoyu yaratmak lazım, siyasal partiler yapması lazım bunu; ama zayıf kalıyorlar, yaratamıyoruz bu kamuoyu baskısını." (S. 44, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)*

> *"Yani kararlarda etkin olamıyoruz genelde, erkekler de olamıyor. Yani burada daha çok iktidar ya da muhalefette olma durumu öne çıkıyor. Zaten başkan her şeyi belirliyor, siz o çerçevede kararları oyluyorsunuz, güçlü başkan modeli yani işte. Bizim kararlarımız, tavsiye kararı gibi daha çok." (E.,38, Mühendis, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)*

Mecliste çoğunluğa sahip partinin üyesi olan kadınlar da güçlü başkan modelini demokrasi açısından eleştirerek sorunlarını dile getirmişlerdir.

> *"Biz daha çok başkan modeli yani, Türkiye'de böyle maalesef. O da ama haklı, şimdi başkan kendine bir program yapıyor 5 yıllık, kendi kafa yapısına göre, tarzına göre işte, bürokratlarını falan da ona göre atıyor. (…) buna müdahale edemiyorsunuz; çünkü başkanın tasarrufu o. Oraya sizi sokmuyor. Ama işte bu faaliyetleri sonuçta başkan belirliyor." (E., 30, Yönetici, İstanbul, Belediye Meclis Üyesi)*

Aşağıdaki anlatıda, güçlü başkan modeliyle ilişkilendirilerek, meclis kararlarının alınmasında aktif olup olamamalarındaki belirleyici bir etkenin de 'grup kararı' olduğu belirtilmektedir.

> *"Ben şunu gördüm, bizler meclis üyesiyiz; ama CHP'deki arkadaşlar da aynı şeyi söyleyecektir, MHP'deki de. Çünkü karar organları hep aynı, başkanlık sistemiyle yürüyor. Meclise baktığınız zaman orda da öyle, grup kararı denilen şeyler var, onlar sizin için çok bağlayıcı oluyorlar anlatabildim mi? Grupta mesela bir şey getiriyorlar o gruptaki karara siz mesela muhalifsiniz, onaylamıyorsunuz, doğru bulmuyorsunuz, işte oylama yapılıyor, azınlıkta kalıyorsanız o grup kararı doğrultusunda gidiyorsunuz mecliste*

el kaldırıyorsunuz. (…) en yukarıdaki baş kimse, ki yerel siyasette belediye başkanı, partilerde il, ilçe başkanı işte bunlar belirleyici oluyor aslında yani. Demokrasi diyoruz; ama demokrasi olduğu zaman da azınlıkların hakları her zaman için şey oluyor, yani bir kayıp var, o kayıpları hiçbir zaman telafi edemiyorsunuz.(…) benim partim bir şeyi doğru buluyor; ama ben bulmuyorum, şu şu gerekçelerle uygun bulmuyorum demem gerekir. Ama dediğim takdirde, işte siyasi partilerin tüzükleri var, aykırı gelmiş oluyorsun yani. (…) Bağımsız hareket edemiyoruz yani. Bunun için partiler yasasında bir değişiklik olması gerekiyor." (O., 41, Mali Müşavir, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Görüşülen kadınlara, bu durum karşısında neler yapılabileceği sorulduğunda çoğunlukla herhangi bir şey yapılamayacağı, bunun sistem sorunu olduğu belirtilmiştir.

"Bu sonuçta bütün Türkiye'de böyle, hani bizim buradan bir şey yapmamız bir şey ifade etmez yani. Bu sistem sorunu, tüm sistemi değiştirmeniz lazım, anlayışı değiştirmeniz lazım, başka bir sisteme geçmeniz lazım. Bu da çok mümkün görünmüyor, kemikleşmiş bir yapı var." (A., 42, Yönetici, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)

Görüşülen kadınlardan çok azı, bu soruna karşı bir çözüm geliştirilebileceğini düşünmekte ve bunun için yöntemler önermektedir. Bu yöntemler ise, belediye meclis üyelerinin nasıl bir meclis üyesi olmak istedikleriyle ilişkili olarak, geliştirilebilecek ya da geliştirilemeyecektir.

"Yani aslında bir şey yapılabilir. Belediye başkanı bu konuda zorlanabilir; çünkü gündemi o belirliyor. Bundan bir ay önce gündemi oluşturuyor. Belediye meclisi onay mercii sadece, işleyiş böyle. Ama bu dediğim gibi başkanı zorlayarak değiştirilebilir. Bunu meclis üyeleri yapacak; ama önce belediye meclis üyeliğinin ne olduğu, hangi yetkileri olduğunu öğrenmek, sonra da sadece oylamalarda el kaldırıp indiren bir meclis üyesi olmayı reddetmek gerekiyor." (E.,38, Mühendis, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

"Bu, aslında meclis üyelerinin ne yapmak istediğiyle de ilgili bana kalırsa. Daha çok belediye başkanı gündemde olduğu için böyle algılanıyor. Meclis üyesi nedir, ne yapar bilinmiyor. Başkanın kendisi de öyle, bizi noter mercii olarak görüyorlar. Hâlbuki birlikte karar almak gerekiyor, onaylamamız ya da onaylamamız yeterli değil. Şunu bilmiyorlar, meclis üyesi de, belediye başkanı kadar yetkilidir, bilmiyorlar ama. Zihniyetleri değiştirmek gerekiyor." (O., 41, Mali Müşavir, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Görüşülen kadınlardan biri, kadınların kararlara katılımda etkin olamamalarına ilişkin yukarıda ele alan boyutları birlikte ele alarak konuyla

ilgili genel bir değerlendirme yapmaktadır.

> *"Başkanlık, padişahlık olarak algılandığı için, başkanın her dediğine tamam denmesi bekleniyor, yani bu kültürel bir şey, genel olarak böyle, bunun dışına çıkamıyorlar. Her şeye karşı çıkan olmayalım mantığı var. Hâlbuki her şeye karşı çıkmayacaksın, yanlışa karşı çıkıyorsun. Seçilen kadınların çok nitelikli olduğunu düşünüyorum, erkeklerden daha nitelikli oldukları için orda yer bulabiliyorlar. Ancak duruşları yok, kendi doğrularını sonuna kadar savunamıyorlar, tâbi oluyorlar. Kadın bakış açısı da yok, zaten Türkiye'de kadın politikasının çok yaygın olduğuna da inanmıyorum. Aslında kadınların ihtiyaçlarını kadınlar bilebilir. Bir kadının neyi istediğini biz anlayabiliriz, anlamalıyız." (İ., 61, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)*

Genel olarak meclis toplantıları ve kadınlara yönelik kararların bu toplantılarda gündeme alınması değerlendirildiğinde, kadın bakış açısına sahip, kendisini kadınların temsilcisi olarak tanımlayan ve kadınların sorunlarına çözüm üretmeyi amaçlayan birkaç kadının sınırlı yetki ve iradeleriyle çok az mecliste gündeme gelebildiği görülmektedir. Genellikle belediye başkanları seçimler öncesi programlarını oluşturup buna göre hareket etmekte, bu bağlamda meclisin çok işlevinin olmadığı görülmektedir. Güçlü başkan modeli olarak adlandırılan bu yapısal sorun, temsilci kadınlar açısından olumsuz bir durum yaratmaktadır.

b. İhtisas Komisyonları

Yerel seçilmiş meclislerde, belli konuları değerlendirmek üzere çeşitli ihtisas komisyonları kurulmaktadır. İhtisas komisyonlarının görev alanına giren konular, bu komisyonlarda görüşüldükten sonra yerel seçilmiş meclislerde karara bağlanmaktadır.

Meclisteki kadınların kararlara katılımda ne kadar aktif olabildiklerini daha iyi anlayabilmek için, mecliste oluşturulan ihtisas komisyonlarının oluşumuna ve kadınların bu komisyonlardaki durumu ve düşüncelerine de bakılacaktır.

Araştırmada görüşülen meclis üyesi kadınlara öncelikle hangi komisyonda yer aldıkları ve buna nasıl karar verildiği sorulmuştur. Kadınların yer aldıkları ihtisas komisyonları çeşitlilik göstermektedir. Görüşülen kadınların bir kısmı sosyal işler, çevre ve kültür gibi komisyonlarda yer alırken; diğer bir kısmı bütçe, imar gibi komisyonlarda yer almaktadırlar. Burada araştırma kapsamındaki iller bazında birtakım farklılıkların ortaya çıktığı görülmektedir. İstanbul'da görüşülen kadınların bütçe imar gibi komisyonlarda çok fazla yer alamadıkları, çoğunlukla sosyal iş, çevre komisyonlarında oldukları görülürken; Kocaeli'nde

görüşülen kadınların yarısı bütçe, plan ve imar komisyonundalar. Görüşülen kadınların çoğunluğu, bu komisyonların uzmanlıklara göre oluşturulduğunu, kadın erkek ayrımıyla ilgili bir durum olmadığını dile getirmektedirler.

> *"Ben şu an kültür ve kadın komisyonu ile engelliler komisyonundayım. (Bu komisyonlar hangi kriterlere göre oluşturuluyor?) Genellikle kişilerin uzmanlığına göre oluşması bekleniyor. (…) Mesleği neyse ona göre oluşturuyor. (Bu komisyonlarda, kadınların konumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?) Kadın erkek diye ayrılmıyor; ama zaten oraya kadar gelen kadının da belli bir uzmanlığı oluyor. Yani sorun orda. Sıradan kadın alınmıyor ki meclise." (İ., 61, Emekli, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)*

> *"Kültür sanat turizmdeyim ben. (Komisyonların hangi kriterlere göre oluşturulduğunu düşünüyorsunuz?) Bu komisyonlar ihtisas gerektirdiği için, mesela benim bütçeye geçmem istendi avukat olduğum için; ama bizde mali müşavir var iki tane şimdi benim girmem olmaz. (…) Yani kadın erkek değil de uzmanlık alanlarına göre oluşturuluyor komisyonlar. Bir iki komisyon dışındakilere herkes girebilir, uzmanlık gerektirmez." (E., 41, Avukat, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)*

> *"Ben hukuk komisyonundayım. (Komisyonların hangi krtierlere göre oluşturulduğunu düşünüyorsunuz?) Ben avukatım, o yüzden bu komisyondayım. Mesleğinize göre alınıyorsunuz komisyonlara. (Bu komisyonlarda, kadınların konumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?) Hemen her komisyonda bir kadın üyemiz yer alıyor mesleğine göre. (…) Şimdi düşününce aslında şunu da söylemek isterim. Mesela bir avukat arkadaşım daha var, onu çevre komisyonuna yönlendirdiler. O aslında hukukta olmak istemişti, birlikte çalışırız diyorduk; ama sizi de diğer yıl alırız dediler mesela ona. Yani seneye benim yerime o olacak büyük ihtimal. İkimizi birden koyabilirlerdi. Bir tane de kadın olsun, ikincisine gerek yok diye düşünüyorlar galiba." (İ., 28, Avukat, İstanbul, Belediye Meclisi Üyesi)*

> *"Ben Büyükşehir'in bütçe komisyonu başkanıyım. İlçemde de geçen sene başkandım. (Komisyonların hangi kriterlere göre oluşturulduğunu düşünüyorsunuz?) Bu benim işim, mesleğim yani, mali müşavirim ben, iyi de bir mali müşavirim (…) yani otomatikman seçildim zaten, herhangi bir itiraz olmadı. (…) İlgili ve uzmanlığı olan kişiler seçiliyor yani." (O., 41, Mali Müşavir, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)*

İhtisas komisyonu üyelerinin, uzmanlık alanlarına göre oluşturulduğunu düşünen bir görüşülenin kadınların önemli görülen komisyonlarda yer almak için direnmesi gerektiğini kendi yaşadığı örnek üzerinden anlatmaktadır.

"Ben plan ve bütçe komisyonu başkanıyım. (Komisyonların hangi kriterlere göre oluşturulduğunu düşünüyorsunuz?) Uzmanlıklara göre galiba. Benim geçmişimde işletme olduğu için, üniversite hayatım işletmeden mezunum, akabinde çalıştığım pozisyon falan, o yüzden galiba. Bu işe ilk giriştiğimde, valla beni öyle eften püften komisyonlara veremezsiniz dedim. Erkek ilkokul mezunu, ben üniversite mezunuyum (…) beş basarım demeye getirdim. Zaten çok bastırmama da gerek kalmadı. (…) Kadın bunda direndiği ve bilgisine de güvenildiği takdirde olunabiliyor önemli komisyonlarda." (M.,41, İşletmeci, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Komisyon üyelerinin belirlenmesinde belediye başkanının da etkili olduğu görülmektedir.

"Ben plan ve bütçe komisyonundayım. (Sizce bu komisyonlar hangi kriterlere göre oluşturuluyor?) Şimdi bir kere belediye başkanlarının bir kontenjanı var. İlk sıralara kendi çalışmak istedikleri kişileri yerleştiriyorlar. Siz kendinizden eminseniz ve kaliteli, donanımlı insanlarla çalışıp onlardan faydalanmayı istiyorsanız o yerlere gerçekten deneyimli ve işi bilen bir hukukçu, bir avukat, ekonomist, muhasebe bilgisi olan insanları alıyorlar. Öyle bir liste yapıyorlar. Eğer değilseniz siz diyorsunuz ki bu arkadaşlar bana eyvallah desin yeter (…) Başkanın inisiyatifinde yani bu." (P., 44, Ekonomist, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Belediye meclisi içinde en önemli komisyonlardan biri olan bütçe ve plan komisyonunda yer alan görüşülenlerden biri, birikiminden dolayı bu komisyonda yer aldığını belirtmekle birlikte, konuyu, meclis üyesi diğer kadınları da göz önünde tutarak, değerlendirilmesi istendiğinde, kadınların daha çok sağlık, çevre komisyonları gibi teknik bilgi gerektirmeyen komisyonlara yönlendirildiğini, özellikler bütçe ve imar gibi komisyonların iktidar hissini vermesinden dolayı erkekler tarafından tercih edildiğini ve bu yüzden kadınlara yer açılmadığını belirtmektedir.

"Büyükşehirin bütçe plan komisyonundayım. (Sizce bu komisyonlar nasıl oluşturuluyor?) Yani birikimimden dolayı beni seçtiler, parti içinde karar verildi buna. (…) (Parti bu komisyonları neye göre oluşturuyor peki?) Yani sizin yapacağınıza inanıyorsa size o görevi veriyor; ama yani işimdi komisyonlara biraz şey de bakılıyor, meclis üyelerinin bir geliri yoktur, sadece toplantı başına para alınır. Bazen yeterli olmayan insanlar da ben komisyona girmek istiyorum diyebiliyor; çünkü orda, aslında çok bir şey değil toplantı başına 60 TL, senede 10-15 kere toplansanız bir şey yapmaz. Ama bu tehlikeli olabiliyor yani. İsteyen de olabiliyor. O zaman mecburen onları da kırmamak için şey verilebiliyor yani. (Kadınlar açısından durum nasıl, daha çok hangi

komisyonlardalar?) Yani aslında daha çok sağlık, kültür, çevre gibi çok teknik gerektirmeyen komisyonlara yönlendiriliyor kadınlar. Şimdi imar ve bütçede angarya çok; ama yönetimde olmanın, iktidarın hissedildiği yerler, dolayısıyla erkekler daha çok tercih ediyor ve ediliyor diyeyim. Çünkü orda olmak önemlidir. Yani komisyon kararları çok şey değildir; ama bir belediye içinde bütçe ve imar gibi işlerin içinde olmak yani aynı zamanda o iktidar hissini de verir insanlara, güç hissini, önemli konular sonuçta, zaten ikisi var önemli olarak belediyecilikte." (S. 44, Emekli, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Bazı belediyelerde kadınların yalnızca sosyal iş ve çevreyle ilgili komisyonlarda oldukları görülmüştür. Bir meclis üyesi, konuyu bu açıdan ele alarak kendi yaşadığı durum üzerinden değerlendirmiştir.

"Çevre mühendisi olduğum için çevre sağlık komisyonundayım; ama bizim komisyon çalışmıyor; çünkü çevre işleri genelde Büyükşehir'in, komisyonun adı var sadece. (Hangi kriterlere göre oluşturuluyor?) Yani uzmanlığa göre oluşturulduğu söyleniyor; ama ben farklı şeylerin de olduğunu düşünüyorum. Mesela şu an kadınlarla ilgili konuşuyoruz ya, işte tam da onunla ilgili birtakım oyunlar döndüğünü düşünüyorum. (Bu konuyla ilgili düşüncelerinizi öğrenebilir miyim?) Yani şimdi örneğin imar, bütçe gibi daha fazla karar alınan komisyonlara kadınların yönlendirilmediğini düşünüyorum, görüyorum bunu çünkü. Ben mesela çevre mühendisiyim, çevre sağlık komisyonunda ol! Ya olmak istemiyorum. Hayır, olacaksın, biz sana görev verdik olacaksın deniliyor. Daha önce de kültür sanat komisyonundaydım. Hani kadınlar böyle laylaylom işler var ya! Çıktım kültür sanat komisyonundan. Tepki koydum. Şimdi bu dönem yine tepki koyarak çevre sağlık komisyonundan çıkacağım. Bütçeye geçmek istiyorum." (E.,38, Mühendis, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Bütçe komisyonundaki kadınlara, bütçe incelemelerini yaparken harcamaların kadınlar üzerindeki etkilerini dikkate alıp almadıkları sorulmuştur. Bu konuyla ilgili farkındalığın da –tıpkı mecliste kadınlarla ilgili bir karar alınıp alınmadığıyla ilgili yanıtlardaki gibi- sorunun sorulduğu anda oluştuğu gözlemlenmiştir.

"Açıkçası çok öyle bakmadım; ama yani bütçenin zaten yarısı maaşlara gidiyor. Baktığınız zaman belediye personelinin çoğu da erkek zaten." (P., 44, Ekonomist, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

"Yani bütçe bize geliyor, biz de uygun olup olmadığına bakıyoruz. Tek bir kalem altında kadınlar için bir şey yok. Çok özel ihtimam gösterilmiyor kadınlar için harcamalara, yok, öyle bir şey yani. (Siz bunu gündeme getirdiniz mi?) Yok şimdi konuşunca düşündüm, bundan sonra söylerim ama." (O., 41, Mali

Müşavir, Kocaeli, Belediye Meclisi Üyesi)

Genel Değerlendirme

Kentsel politikaların belirlendiği ve karara bağlandığı yerel seçilmiş meclislerde kadınların ne kadar etkin ve etkili olabildiği, temsil ettikleri kadınların gereksinim ve taleplerini politikleştirip gündeme taşıyabilmelerinde anahtar bir rol oynamaktadır. Ancak bunun için öncelikle sorulması gereken soru, kadınların kendilerini kimlerin temsilcileri olarak gördükleri olmaktadır. Nitekim kadınların siyasal temsil ilkesi sadece 'biyolojik olarak kadınlık' değil, aynı zamanda bir 'politik mücadele öznesi olarak kadınlık'tır (Sancar-Üşür, 2008).

Araştırma kapsamındaki kadın meclis üyelerinin kendilerini kadınların temsilcisi olarak görmeleri sık rastlanan bir durum olmamıştır. Bununla birlikte katılımcılar, neredeyse tamamı erkeklerden oluşan bir yerel meclisin kadınları temsil edebileceğini de düşünmemektedirler. Aslında burada, katılımcıların bu konu üstünde daha önce düşünmemiş olmaları, sorulan soruyla birlikte farkındalıklarının oluştuğu söylenebilir. Sonuçta katılımcılar, kadınların temsilcileri olup olmadıkları üzerine düşünmüş olmaktadırlar. Bu noktada, araştırmanın çeşitli aşamalarında araştırma süreci hem araştırmacı hem de katılımcı açısından bir etkileşim ve farkındalık süreci yaratmıştır. Benzer bir farkındalık, meclis toplantılarında kadınlarla ilgili karar alınıp alınmadığıyla ilgili soru karşısında da yaşanmıştır.

Meclis üyesi katılımcıların çoğunluğu, meclislerde kadınlara yönelik kararlar alınmadığını[5] belirtmekle birlikte, bu konuya çok da fazla dikkat etmediklerini; ancak bundan sonrası için dikkat edeceklerini de vurgulamışlardır. Bu farkında olmama durumu, özellikle kadınların eksik temsili ve eksik temsile karşı geliştirilecek yöntemler konusunda erkek egemenliğini dillendirip buna karşı bir duruş sergilemeleriyle çelişir gibi görünmektedir. Ancak bunun olası bir nedeni katılımcıların, kadınların yaşadıkları sorunlar ve gereksinimleriyle yerel politikanın konusunu bağdaştıramayışları olmaktadır. Zira katılımcıların, kadınların sorunlarını tanımlamakla birlikte, yerel yönetimlerin bu konuda bir şey yapamayacaklarını düşündükleri anlaşılmaktadır.

Bununla birlikte, sınırlı sayıda da olsa bazı katılımcıların kendilerini kadınların temsilcileri olarak tanımladıkları ve meclis toplantılarında kadınlarla

---

5 Alkan'ın Ankara'da gerçekleştirdiği alan araştırmasında, aralarında kadınların da bulunduğu yerel yöneticilerle yaptığı görüşmelerde, eksik temsilin nedenlerini erkek egemen dizgeyle ilişkilendirmedikleri gibi, kadın temsilini artırmaya yönelik somut düşünce ve önerilere de sahip olmadıkları açığa çıkmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Ayten Alkan, Yerel Yönetimler ve Cinsiyet: Kadınların Kentte Görünmez Varlığı, Ankara: Dipnot Yay., 2005, s. 206–207.

ilgili birtakım kararlar alındığını; ancak bunun çok sık yaşanan bir durum olmadığını belirttikleri görülmektedir.

Diğer yandan, kadın temsilcilerin kadınlarla ilgili gereksinim ve talepleri gündeme taşıyabilmeleri dâhil, tüm kentsel politikaların belirlenmesi ve karara bağlanmasında söz sahibi olabilmeleri, meclis toplantılarında etkin ve etkili olup olmamalarıyla yakından ilgilidir. Katılımcıların çoğu, meclis toplantılarında bireysel olarak etkili olamamaktadırlar; çünkü yerel seçilmiş meclislerde "güçlü başkan modeli" geçerlidir. Dolayısıyla kararların belirlenmesi ve alınmasında ağırlıklı olarak belediye başkanı (ya da il genel meclisi başkanı) etkili olmaktadır. Buna ek olarak, gündem maddesi önerme ya da bir karara şerh koyma gibi durumlarda bireysel kararın değil grup kararının geçerli olması, kadınların kararlara katılımını engelleyen durumlardır.

Bireysel kararın kararları etkilemede geçerli olmayışı, grup kararının alınmasında azınlıkta kalmaları kadınların gereksinim ve taleplerinin istense dahi meclislere yansıtılmasını engellemektedir. Eksik temsilin yarattığı bir sorunun izdüşümü olarak kadınların talepleri dile getirilememektedir. Kadınların siyasal temsilini sağlamak için her ne kadar nitelik önemli olsa da, sayısal bir çoğunluk yakalanmadan gerçek anlamda bir kadın temsilinden söz etmek güçleşmektedir. Diğer bir ifadeyle ancak bu iki boyutun bir arada gerçekleşmesi ile kadınların eşit siyasal temsilinden bahsedilebilir.

Kadınların meclis toplantılarında yaşadıkları bir diğer sorun, kadın olmalarından kaynaklanan sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada siyasetin eril dilinin, meclis toplantılarında kadınların aktif olmasını engellemesi söz konusudur. Erkeklerin kendilerine özgü üslubu (ki bu üslubun çoğu zaman amiyane bir üslup olduğu kadınlar tarafından özellikle belirtilmektedir), kadınları dışlayan bir durum yaratmaktadır. Diğer yandan Young (1999)'ın da belirttiği gibi, sav yarışına ve iddiacılığa yer veren tartışmalarda kadınların erkeklerden daha az konuşma eğiliminde oldukları da görülmektedir. Siyasetin eril dilinin yanı sıra, erkeklerin kadınların bilgi ve söylemlerini küçümsediği ve dikkate almadığı da ortaya çıkmaktadır. Örneğin, stratejik plana itiraz eden ve bunu gerekçeleriyle açıklayan bir araştırma katılımcısının tartışma heyecanını belediye başkanının 'hipertroit' olarak addetmesi gibi…

Yerel seçilmiş meclislerde, belli konuları değerlendirmek üzere çeşitli ihtisas komisyonları kurulmaktadır. İhtisas komisyonlarının görev alanına giren konular, bu komisyonlarda görüşüldükten sonra yerel seçilmiş meclislerde karara bağlanmaktadır. Ancak bu toplantılarda da kadınların çok etkin olabildiklerini söylemek güçtür. İhtisas komisyonlarıyla ilgili kavramsal çerçevede tartışılan bir boyut, kadınların bu komisyonlarda genellikle "cinsiyetçi işbölümü gereği

imar, kent planlama, bütçe gibi erkeklerin ağırlıkta olduğu komisyonlarda değil, 'kadınsı' işlerle uğraşan kültür, sosyal yardım, eğitim amaçlı komisyonlarda" yer aldığıdır. Bu durum da kadınları ikincilleştirme/kıyıya itme düzeneğinin bir yansıması olarak belirmektedir. Araştırma sırasında böyle bir homojen dağılımın varlığı göze çarpmamakta, kadınların yer aldıkları ihtisas komisyonları çeşitlilik göstermektedir. Görüşülen kadınların bir kısmı sosyal işler, çevre ve kültür gibi komisyonlarda yer alırken; diğer bir kısmı bütçe, imar gibi komisyonlarda yer almaktadırlar. Burada, araştırma kapsamındaki iller bazında birtakım farklılıklar ortaya çıkmıştır. İstanbul'da görüşülen kadınlar, bütçe imar gibi komisyonlarda çok fazla yer alamamakta, çoğunlukla sosyal işler ve çevre gibi komisyonlarda yer almaktadırlar. Buna karşılık Kocaeli'nde görüşülen kadınların yarısı bütçe, plan ve imar komisyonundadırlar. Bu noktada, İstanbul gibi küresel kent olma yolunda hızla ilerleyen bir kentte, artan rant kaynakları ve erkeklerin bu alanları kolay kolay bırakma niyetinde olmadıkları akla gelmektedir. Diğer olası neden ise, iki önemli komisyon olarak görülen bütçe ve imar komisyonlarında yer almanın, 'iktidar' kavramıyla ilgili olmasıdır. Araştırma katılımcılarından birinin ifadesin de belirttiği gibi: "(…) bir belediye içinde bütçe ve imar gibi işlerin içinde olmak aynı zamanda iktidar hissini de verir insanlara, güç hissini…"

Sonuç

Kadınlar, yerel seçilmiş meclislerde yeterince yer alamamakta, yerel seçilmiş meclislere seçilerek temsil görevini üstlenseler dahi, kentin yönetimine ilişkin kararlarda çoğunlukla ve belirli nedenlerle söz sahibi olamamaktadırlar. Birçok görüşülenin araştırmanın çeşitli aşamalarında kullandıkları 'kadın dayanışması' kavramının bu noktada anahtar bir rol oynayabileceği düşünülmektedir. Ancak, aynı partiden olup olmama durumuna göre belli noktalarda değişiklik gösterse de, çoğu görüşülenin -kadınların birlikteliğine, dayanışmaya vurgu yapmasına ve bunun gerçekleşmemesini eleştirmesine rağmen dayanışma için bir adımının olmadığıdır. Kadınların bir araya gelmeleri 8 Mart başta olmak üzere, çeşitli etkinliklere 'birlikte' katılmayla sınırlıdır.

Kadınların, kentsel siyasal kararlara katılımını gerçekleştirecek adımların en önemlilerinden biri de kadın örgütleri ile seçilmiş kadın temsilciler arasında iletişim ve işbirliğidir. Kadın örgütleriyle, seçilmiş kadın temsilcilerin bir araya gelmeleri, kadınların siyasal taleplerini siyasetin gündemine taşımalarına da olanak yaratmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, araştırmaya katılan kadınların kadın örgütleriyle ilişkide olup olmaması, kadınların siyasal taleplerini meclisin gündemine taşımalarında önemli bir rol oynayabilmektedir. Ancak araştırmaya katılan kadınların kadın örgütleriyle ilişkili olma durumlarına bakıldığında, çok azının belirgin olarak ve hala devam eden bir ilişki içinde oldukları

görülmektedir.

Bu durumda etkili olduğu gözlemlenen diğer bir neden, yerel seçilmiş meclislerin yapısı ve işleyişidir. Türkiye'de yerel yönetim sistemi, 'güçlü başkan modeli'ne dayalıdır. Bu sistemde, başkanın belirli bir ağırlığı vardır; yerel siyaset 'başkan' odaklı yapılandırılmakta ve işlemektedir. Örneğin, yasal olarak belediyenin karar alma organı belediye meclisidir; ancak meclisin rolü, belediyeyle ilgili alınacak kararları tartışmaktan ve belirlemekten öte, başkanın faaliyet ve planlarının gerçekleştirmesini sağlayacak kararların alınmasıdır. Meclisteki siyasi çoğunluğun, istisnalar dışında, başkanın siyasi partisine mensup olması bu durumu kolaylaştırmaktadır. Dolayısıyla, karar alma sürecinde tüm meclis üyelerinin değil, siyasi çoğunluğa sahip grubun üyelerinin etkili olduğu, bu etkinin ise başkanla uzlaşabildikleri ölçüde geçerli olduğu söylenebilir.

Diğer yandan, araştırma katılımcılarının da belirttiği gibi, her partinin kendi içinde bir grup kararı alması, bireysel kararları kayba uğratmaktadır. Bu noktada, kararların alımında etkili olduğu belirtilen belediye başkanı ve parti yöneticilerinin neredeyse tamamının erkeklerden oluştuğu göz önüne alındığında, kadınların azınlıkta kaldığı, gerek parti içinde ve gerekse meclis genelinde kararların alınmasında etkili olamadıkları görülmektedir. Benzer biçimde, meclis bünyesinde oluşturulan ihtisas komisyonlarında da kadınların yeterince etkili olamadıkları anlaşılmaktadır. Özellikle, bütçe ve imar gibi kente ilişkin önemli kararların alındığı komisyonlara seçilseler dahi, çoğunlukla tek kadın temsilci olarak yer aldıkları için, kadınların gereksinim ve taleplerini isteseler de gündeme taşıyamamakta ya da kabul ettirememektedirler. Birçok temsilci kadın ise bu komisyonlarda yer bulamamakta, çoğunlukla, özel alandan gelen 'rollerinin' uzantısı olarak görülen kültür, çevre, sosyal işler gibi komisyonlara yönlendirilmektedirler. Sonuç olarak, belli konuların meclisin onayına sunmadan önce tartışıldığı bu komisyonlarda da çoğunlukla grup kararı geçerli olmakta ve kadınlar azınlıkta kaldığı için etkili olamamaktadırlar.

References

ALKAN, A. (2005). Yerel Yönetimler ve Cinsiyet: Kadınların Kentte Görünmez Varlığı. Ankara: Dipnot Yay.

ARIKBOĞA, E. (2010). Yerel Yönetimlerde Katılım ve Meclislerin Rolü. Yerel Yönetim Anlayışında Yeni Yaklaşımlar Sempozyumu. İstanbul: Okan Üniversitesi Yay.

ARIKBOĞA, E. (2008). Yerel Yönetimler ve Organları: Organlar Arası İlişkilerin Üç Boyutlu Analizi. R. Bozlağan ve Y. Demirkaya (Drl.). Türkiye'de Yerel Yönetimler içinde. İstanbul: Nobel Akademik Yay.

ARIKBOĞA, E., Oktay T. ve N. Yılmaz. (2007). Belediye Meclisleri: İstanbul Örneği. İstanbul: Beta Yay.

BERKTAY, F. (2003). Tarihin Cinsiyeti. İstanbul: Metis Yay.

ÇITÇI, O. (1989). Yerel Yönetimlerde Temsil -Belediye Örneği-. Ankara: TODAİE.

DOĞAN, M. ve MORKOÇ, D. K (2015). Türkiye'de Yerel Yönetimler ve Turizm, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, 24 (4), 28-57.

Kadın Koalisyonu. (2014). Yerel Seçim Sonuçları, http://kadinkoalisyonu.org/2014-yerel-yonetim-secim-sonuclari/, Erişim Tarihi: 21.10.2018.

KELEŞ, R. (1982). Yerel Yönetimlerin Özerkliği ve Bir Örnek Olay. Seha L. Meray'a Armağan Cilt II içinde. Ankara: AÜ SBF Yay.

TEKELI, Ş. (1982). Kadınlar ve Siyasal-Toplumsal Hayat, İstanbul: Birikim Yay.

SANCAR-ÜŞÜR, S. (2008). Siyasal Katılım. Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri içinde. İstanbul: TÜSİAD ve KAGİDER, ss.217-299.

YOUNG, I. M. (1999). İletişim ve Öteki: Müzakereci Demokrasinin Ötesinde. S. Benhabib (Drl.). Demokrasi ve Farklılık içinde. İstanbul: Wald Yay.

5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, Kabul Tarihi: 2005.

5393 Sayılı Belediye Kanunu, Kabul Tarihi: 2005.